

Ričardas Gavelis. BERANKIS
(1989)

Skiriu Gražinai B.

Tame krašte žiema trukdavo aštuonis mėnesius. Kitiems metų laikams likdavo keturi. Tačiau upė niekad neužšaldavo iki galo. Jos tėkmė nelyginant gyva turėjo alsuoti oru ir regėti pasaulį. Ji nepasidavė jokiems speigams, buvo nenugalima tarsi bendra visą prie jos įkurdintų žmonių gyvenimo tėkmė. Galėjo pražūti dešimtys, šimtai, tūkstančiai. Tačiau jokia jėga negalėjo prapuldyti visų ligi vieno.

Upe plaukė vienišas netašytų rąstgalių plaustas. Jis yrėsi pirmyn pamažu, lyg būtų mirtinai pavargęs. Šalčio genami žvėrys stabtelėdavo pakrantėje ir nulydėdavo jį bugščiais žvilgsniais. Tačiau plaustui jie nerūpėjo, jis ieškojo žmonių. O žmonių vis nebuvo ir nebuvo.

Plaustas buvo tuščias. Tik labai gerai įsižiūrėjęs būtum pamatęs ant vidurinio jo rąsto kreivą balkšvą dėmę – gal suledėjusi žvėrelį, gal ženklą, o gal neryškų miražą, neaprėpiamų sniegynų atspindį.

Tasai noras užplūdo staiga. Perėmė ne tik dvasią, bet ir visą kūną tarsi liga, ilgai slapčia tūnojusi viduje ir laukusi savo triumfo valandos. Vytautas Berankis svarstė, kodėl kaip tik dabar. Galbūt kalta buvo pensija, marios laisvo laiko ir salsva tuštuma, per keletą savaičių apgaubusi gyvenimą. Abidvi dukterys rūpinosi išsvajotais atskirais butais, o nuėjęs parymoti prie Onos kapo, nerasdavo nė jai ką pasakyti, nemokėjo nieko paaiškinti, apibūdinti to gniuždančio, nenumaldomo troškimo. Rūkydamas prie ketinės kapo tvorelės, jis laukdavo ženklo, pamėkliško Onos atsakymo. Bet joks ženklas nesirodė. Mirusieji linkę tylėti, jie nekalba net sapnuose.

Jau aštuoneri metai kas savaitę rašydavo jai laišką, šeštadienio rytą garsiai skaitydavo jį tuščioje svetainėje. Rašė apie viską: alyvų kvapą, kumpą kaimyno nosį, debesų kontūrus, savo šunį senbernarą, kurio visą gyvenimą norėjo, bet niekad neturėjo, tik įsivaizdavo. Pasakodavo Onai viską, kaip buvo pratęs, nors kartais pagalvodavo, kad tuose laiškuose surašo kur kas daugiau nei išpažintų jai gyvai. Atverdavo jai savo liūdesį ir silpnumą, gyvai jų niekad nebūtų išdavęs. Nesidrovėdamas atskleisdavo jai savo keistynes ir mažytes manijas: kad visą gyvenimą paniškai bijojo žuvų, kad skaito giminių laiškus tik tualete, kad šventai tiki, jog kaimyno katine įsikūnijusi vaikystės draugo Martyno siela. Neslėpė netgi to, kad dusyk buvo jai neištikimas. Laiškuose atskleisdavo daug daugiau savęs nei galėjo atskleisti anksčiau, beveik patikėjo, kad gali išpasakoti juose visui viską. Tačiau niekad neužmiršo, kad taip nėra. Niekaip nekilo ranka parašyti galbūt apie patį svarbiausią dalyką, tą dingusį ketverių metų tarpą. Apie jį niekad ir nekalbėdavo – nei su ja, nei su kuo kitu. Net kai kasmet kovo penktąją ateidavo Aleksys ir jiedu uždegdavo žvakutę prie nupieštų iš atminties portretų, – ir tada nekalbėdavo. Aleksys, scenos darbininkas, skųsdavosi, kad senajame teatre buvę paprasčiau, o naujosios scenos užgaidų nė pats velnias nesupaisytų. Vytautas Berankis kalbėdavo apie medžiagų stygių, pasenusias mašinas ir isterišką artelės direktorių. Sakytum bendravo šifruotai, galvodami ir trokšdami pasakyti visai ką kita. Apie svarbiausiąjį dalyką, dėl kurio čia susiėjo, jiedu nešnekėdavo, antraip iškart būtų turėję prisiminti, kad iš visų dvidešimt šešių vyrų išliko vien jiedu.

– Žinia, visų svarbiausia yra žinia, – užsimerkęs kartojo Bronys, – aš parašyčiau tokią žinią, kad pas mus bemat atlėktų visas pasaulis, atlėktų viską pametęs. Bet aš neturiu nei

kuo, nei ant ko rašyt.

Vyrų galvos sviro prie žemės, nors buvo lengvos it pūakai. Visų veidai buvo vienodi, ir akys buvo vienodos – visos terodė pastangas išspausti bent vieną mintį.

O debesys vis plaukė ir plaukė ta pačia kryptim, tarsi rodytų jiems kelią jei ne į laisvę, tai bent į gyvybę.

Prabilti būtų reiškę iškart prisiminti tai, kas didžiausiu vargu buvo pamiršta, išstremta iš atminties, supančiota ir įmesta į gilią gilią duobę, gal bedugnę, būtų reiškę vėl išvysti tą išsikerojusį rudą kelmą it jaučio galva, kuris dantimis įsikibo jam į ranką, tą speigą ir pūgą, ar pirma pūgą, o paskui speigą, tolydžio griuvinėjančius į pusnį vyrus, jų veidus, visus vienodus, lygiai pajuodusius ir be išraiškos, visai nepanašius į Aleksio nupieštuosius, nors kitados jie, matyt, buvo tikrai tokie, tikrai buvo tokie: Valius, Zenka Kaunietis, aniedu svetimieji, Pranas ir visi kiti, plokšti, nubrūžuoti neryškiu pieštuku (Aleksys visad piešdavo kietu grafitu), ratu apstoję vienintelę ploną žvakutę ant jo kambario stalo. O prisiminti, ryškiai prisiminti juos ir kitus, ir dar kitus, bevardžius ir beveidžius, jiedu su Aleksiu nenorėjo. Nenorėjo, nedrįso ir neįstengė. Tylėdami išlenkdavo po burnelę, paskui dar po vieną, gražiai ištuštindavo apeigų butelaitį, ir Aleksys atsidusęs tardavo: einu maitint Elenytės. (Jo žmona jau keletas metų nekėlė iš lovos. Mažoji Elenytė, dar vienas neleistinas prisiminimas: juodo sniego iššaldytos įščios, pasakiškas dešras dariusios rankos, skruzdė Elenytė nutrauktom kojėlėm.)

Aleksio ir Elenytės nebeliko, Ona neatsišaukė, nedavė jokio ženklo. Dukterys kasdieniškai riejosi ir vėl taikėsi su vyrais, retkarčiais paklausdavo, ar jam ko nestinga, ar nereikia padėti – o ko jam stigs, visai dar nesenam, drūtam vyrui, jis pats dar galėjo gražiai padėti kitiems, kad ir joms, jei tik būtų prireikę. Vasara beveik įsismagino, buvo galima kur nuvažiuoti, bet Vytautui Berankiui patiko Vilnius, senos įkaitusios gatvelės rodėsi mielesnės už ramią tėviškės ežerų gaivą.

Noras užpuolė iš pasalų, įgėlė tarsi gyvatė į nuogą, neapsaugotą blauzdą, nuodai bemat pasklido po visą kūną, užtemdė smegenis, sujaukė net sapnus. Tas nuodingas noras tvinkėsėjo širdy kartu su krauju, galgi patsai kraujas virto tuo noru, širdis virto tuo noru, inkstai ir kepenys, visas kūnas juo pavirto. Keista pagunda pergaltė save patį degino kaip ledinė ugnis, Vytautas Berankis staiga pajuto, kad visą gyvenimą nedrįso pripažinti sau, kas iš tikrųjų esąs, apsimetinėjo prieš kitus ir apgaudinėjo save, suniokojo svarbią savo sielos dalį, be kurios jis nebuvo tikrasis Vytautas Berankis, gyveno kaip kitas žmogus: kitokiu veidu, kitokiu vardu, kitokia siela. Išsižadėjo savęs, vos triskart pragydo gaidys, pats vienas buvo ir Jėzus, ir apaštalas Petras. Jam reikėjo surasti save, grįžti į save bent prieš mirtį.

Dingtelėjo mintis – gal ir Ona neatsiliepia todėl, kad nuslėpė nuo jos savo esmę, nepasakė jai apie savo ranką, klajojančią po pasaulį, o gal po dausas. Dabar toji ranka jo šaukėsi.

Senolis Rapolas kadaise patardavo: jei apims sumaištis, mesk burta, o dar geriau lauk burto, tik ne iš šito nukryžiuoto dievo, o iš ažuolų, iš alkos, iš šventos upės tėkmės, iš švento vilko kaukimo; tiesiog gyvenk ir lauk burto, sakydavo, nebūgštav, kad jį pražiūrėsi ar praklausysi, ne, kada jis pasirodys, – o būtinai pasirodys, – iškart jį pažinsi, jis prabils į tavo garsiu balsu, ir jau viską žinosi, neišsiginsi jo nesupratęs; pasirink šventą vietą ir lauk. Vytautas Berankis taip ir elgėsi: klajojo Vilniaus gatvėmis (juk Vilnius – irgi niūri šventykla), žiūrėjo į senus stogų atbrailų lipdinius, traukė benzinu prakaituojančio miesto kvapą, vogčia klausėsi praeivių pokalbių, niekur neskubėjo, žinojo, kad ir pats lemtingasis ženklas ieško jo, ieško lygiai atkakliai, kad jie neišvengiamai susidurs.

Rado tą knygutę kietais viršeliais apirusioje bromoje, pavartė, virpančia ranka įsikišo į kišenę ir ūmai panūdo bėgti nuo savęs, pasislėpti gūdžioje girioje, pasikasti po žeme,

sudeginti tą knygelę, nes jau žinojo, kad kaip tik ji ir yra tasai burtas, žinojo tvirtai, kaip anuomet, tarp spygliuotų vielų, kai pakėlė nuo drėgnos žemės rinkę dešros, tikrų tikriausios kvepiančios dešros, lietuviškos dešros, – jis nedvejodamas pažino sielą gildantį namų kvapą, apsidairė (tuomet, zonoje, ir dabar, prie apirusios bromos) ir šlykščiai prakeikė savo likimą, jausdamas, kad bet kokia laisvė spręsti ir rinktis kelią dingo, kad dabar jį veda toji kvapnios dešros rinkė (toji knygelė kiek padrėkusiais kietais viršeliais), veda į nežinią, į prapultį, o gal ir į nebūtį. Jo likimą visad lėmė keisčiausi arba pribloškiančiai banalūs daiktai.

Tame krašte žiema trukdavo aštuonis mėnesius, tačiau upė net pačiam giliažiemy ligi galo neužšaldavo. Jos tėkmė nelyginant gyva turėjo alsuoti oru ir regėti pasaulį. Ji nepasidavė jokiems speigams, buvo nenugalima tarsi bendra visų prie jos įkurdintų žmonių gyvenimo tėkmė. Galėjo pražūti dešimtys, šimtai, tūkstančiai. Tačiau jokia jėga negalėjo prapuldyti visų ligi vieno.

Prie apleistos kirtimvietės atvežė juos dvidešimt šešis. Turėjo būti dvidešimt penki, bet paskutiniu momentu zonos viršininkas stumtelėjo prie kitų ir Vytautą Berankį.

(– Kvapas tave išdavė, berneli, – pasakė kone draugiškai. – Vagišius susmirdęs.

Berankis tebejautė burnoje aitrų česnako ir mairūno skonį, kadagio dūmo kvapą, namų skonį ir kvapą, kai zonos viršininkas slinko palei gretą, tarsi šuo uosdamas kiekvieną. Jis neturėjo nieko šuniško, povyza jis priminė pavargusį istorijos ar geografijos mokytoją. Tačiau artėjo prie Berankio kaip mirtis, kaip giltinė, vietoj dalgio rankoj suspaudęs dailų poliruotą steką.)

Sargybiniai balsu keikėsi, klampodami tuos porą trejetą kilometrų nuo perrūdijusios siauruko bėgių atšakos. Čia niekas nekirto miško turbūt jau keletą metų. Vyrai vilkosi vorele tylėdami, tik Aleksys vos išlipęs burbtelėjo:

– Ta dešra buvo mano. Elenytė tik išstremta, ji man perdavė. O tieji nugvelbė kaip visada. Ar skani?

Sniegas čia visai negurgždėjo, žmonių balsai bemat sušaldavo į ledą ir be garso krisdavo į pusnynus. Medžiai aplink stūksojo tokie, kokių nė nesusapnuosi, turbūt dažnas skaičiavo nebe pirmą šimtmetį. Jie buvo gildomai gražūs ir sykiu niūrūs – tarsi baisioj pasakoj be laimingos pabaigos. Regint juos apimdavo baimė, kad daugiau nieko pasaulyje ir nebėra, kad visą žemę užgožė tie rūstūs ir besieliai medžiai. (Jie yra besieliai, vėliau šaukė Bronys. Sielą turi ažuolas, gali turėt uosis, net drebulė – tik ne šitie pamėkliški milžinai.) Vyrai ropštėsi per pusnis, kiekvienas su savo ženklų, savu angelu viršum galvos. Bronį lydėjo jo sulysus dzūkiška mūza, Aleksį jo Elenytės atvaizdas, o viršum Vytauto Berankio gaivos teskriejo kvapnios lietuviškos dešros dvasia, švytinti lyg aureolė.

Pagaliau atsivėrė apleista kirtimvietė. Sargybiniai patenkinti sutrepsono, purtydami nuo veltinių sniegą, tarsi būtų priėję namus. Kirtimvietė buvo vos akim aprėpiama, šiame krašte visa kas buvo nežmoniška, sakytum kitados čia būtų gyvenę milžinai. Tik tų milžinų seniai nebeliko. Teliko sargybiniai, jie vis trepčiojo, lyg bandytų žemės tvirtumą. O žemė čia buvo kietesnė už geležį, geležinė žemė.

– Ryt atvešim davinį, – tarė vienas užkimusiu balsu.

– Lig rytojaus mes pabėgsimi – atšovė Zenka Kaunietis, jis vienintelis jautėsi smagiai.

Sargybiniai nė neatsiliepė, nė negūžtelėjo pečiais. Žiemą šiame krašte joks žmogus negalėjo pajudėti daugiau nei keliasdešimt kilometrų – net su slidėmis, net su šautuvu, pasimedžiodamas gyvasties. Netgi prityrę medžiokliai per daug nenutoldavo nuo savo trobelių. Iš čia niekas negalėjo pabėgti, net žvėrys, net paukščiai – nebent debesys, kurie vis plaukė ir plaukė ta pačia kryptim.

– Negi paliks mus vienus? – nusistebėjo Bronys. – Negali būt.

– Stebuklų Šaly viskas gali būt. Bet kas! – atšovė Zenka.

Visi kažkodėl vadino tą kraštą, tos upės slėnį, Stebuklų Šalimi.

– Rytoj atvešim maisto, – nueidamas subosijo sargybinis. – Visom dviem savaitėm.

Jis žaidė ta knygutė kietais viršeliais kaip katė su pele, nors gerai suprato, jog tai ji, toji knygutė, žaidžia su juo, kankina jį, hipnotizuoja it smauglys sustingusį triušį. Ji svilino pirštus, bet vos nusviedęs ją į šalį, tuoj vėl pagriebdavo, atsiversdavo, šimtą kartą nužvelgdavo veidą mažoje fotografijoje. Vytautui Berankiui jis panėšėjo į Onos veidą: platoka burna, išsišovę skruostikauliai, didelės tamsios akys. Moteris fotografijoje atrodė gera ir pavargusi, tikriausiai buvo kokio melžėja pirmūnė, o gal audėja. Keletą dienų jis neapsakomai rimtai svarstė, kas įtikimiau, tarsi šitai turėtų kokios reikšmės. Svarbus buvo tik pats dokumentas, toji nelemta knygutė, kurios šeimininkė žvelgė į Vytautą Berankį liūdnomis ir geromis akimis, Onos akimis, suprasdama jį ir pateisindama, leisdama pasielgti kaip tinkamam. Pati siūlė jam pagalbą, nė neprašyta, jai visai nebuvo gaila tos knygutės kietais viršeliais, to garbaus liudijimo, duodančio šeimininkui teisių ir lengvatų, – juk ji buvo paprasta moteris, melžėja ar audėja, galgi nė nežinojo apie tas teises, kurių taip reikėjo jam, reikėjo trumpam, ne visam laikui, vien kelionei ten ir atgal, kelionei į praeitį, neleistinai, pavojingai ir turbūt neišvengiamai. Jis privalėjo atrasti savo praeitį ir pažvelgti jai į akis. Žmogus, pamiršęs savo praeitį ar jos atsižadėjęs, tėra prisukama lėlė.

Jis nebeklausinėjo savęs, kodėl kilo tasai noras, betrosko suvokti, kodėl kilo kaip tik dabar, širdim jausdamas, kad čia niekuo dėta pensija, niekuo dėtas laisvas laikas, juk skausmingos mintys kamuodavo jį visuomet, gniauždavo kvapą ir smaugdavo, kaukdavo uždarytos giliausiuose požemiuose, belsdamos į geležines duris. Bet niekad tų durų neišlaužė, nė nebandė laužti. Kodėl kaip tik dabar? Juk pagaliau gyvenimas susiklostė visai neblogai: darbas didžiulėje artelėje, netgi šio tokios pareigos; pagyrimo raštai ir darbo veterano medalis; dvi mylimos dukterys, giminės ir bičiuliai. Niekas nepriminė to, ko pats nenorėjo prisiminti, veikiau jau padėjo užkniedyti tas požemio duris. Kodėl kaip tik dabar? Kodėl ne iškart po Onos mirties? Kodėl ne kurią nors kitą tų trisdešimt penkerių metų dieną, savaitę, minutę?

Viską ramiai apmąstęs nusprendė, kad jokių priežasčių nėra, bet jautė, kad gniuždantis troškimas vis vien nugalės, jau nugalėjo. Rodės, dvasią užgrobė kitas žmogus, irgi Vytautas Berankis, bet kitoks, ne tas, kuris visus tuos metus darniai ir teisingai gyveno, dirbo ir stengėsi. Anas visad mokėjo priversti pasaulį, kad būtų toks, koks turi būti, sudėlioti daiktus ir mintis į deramas vietas, o šis, naujasis, pasėjo sumaištį ir pakrikimą ne tik savy – visam pasauliui, jam saulė netekėjo rytuose ir nesileido vakaruose, dukart du jam anaipol nebūtinai buvo keturi, kvapai jam virsdavo skoniais, mintys – debesimis, vis plaukiančiais ir plaukiančiais viršum įšalusios žemės. Pasaulis ūmai prarado darną, kiekvienas daiktas egzistavo skyrium, pats sau, ir galėjo reikšti ką tik nori, čia viena, o po mirksnio jau kita. O blogiausia – tasai naujasis gebėjo prisiminti tai, kas buvo amžiam pamiršta, galbūt iš viso niekad neegzistavo. Pasaulis subyrėjo ir nebenorėjo susidėti į daiktą. Šitaip Vytautas Berankis buvo jautėsis vienintelį sykį gyvenime – per Didžiąją devyniolikos vyrų tarybą (tiek buvo likę iš dvidešimt šešių). Sykį susigriebė šnekąs su kumpanosio kaimyno katinu, klausias vaikystės draugo Martyno patarimo. Suvokė, kad nenumaldomas troškimas galutinai jį pergalejo. Reikėjo arba ryžtis (buvo jau seniai pasiryžta, tik jis delsė), arba išeiti iš proto.

– Galvoj kaip dykumoj. Kupranugariai ganosi, rupšnoja smėlj.

– Plaustas neišlaikys nė dviejų. Jis nė vieno neišlaikys. Nieko neišlaikys.

– Ar skani buvo Elenytės dešra? Ar skani?

– Vyrai, badas ir šaltis sukrečia dvasią. Mūsų mintys dabar nebėra mintys. Vyrai, atsikvošėkit, galvokit apie kokį paprastą dalyką. Nedarykit to, ką nusprendėt. Atsipeikėkit!

Kaip paskui gyvensit, jeigu išgyvensit?

– Dievo balsas! Kas visiems sykiu atėjo į galvą – dievo balsas!

– Aš turiu daug galvų. Ir visos tokios tuščios, tokios lengvos. Vyrų, klausykite, aš turiu daug galvų. Ir kiekviena šneka savaip.

– Didžiausio skaidrumo mintis. Didžiausio ryškumo mintis. Didelė mintis. Didis skaidrumas. Didis ryškumas. Didis plaustas. Didžioji žinia.

– Ar sutinki, Beranki?

– Ar skani buvo Elenytės dešra? Sakyk – ar skani?

– Aš daktaras. Viskas bus gerai, be skausmo. Aš diplomuotas daktaras.

Vytautas Berankis atsargiai nuplėšė nuo dokumento tos geros ir pavargusios moters fotografiją, prieš tai garsiai jos atsiprašęs (senolis Rapolas visuomet mokė, kad žmogaus atvaizde slypi bent mažytė jo sielos dalelė, galinti išgirsti, suprasti ir atjausti). Kartojo sau, kad persidirba dokumentą vien norėdamas atrasti save. Nesiekė pavirsti kitu asmeniu, ką nors pagrobti iš tos nepažįstamos moters. Garbusis liudijimas tebuvo raktas, burtažodis nelyginant „sezamai, atsiverk“, tik atsiversiančioje (galbūt atsiversiančioje) oloje tikrai nelaukė nei auksas, nei smaragdai, niekas jo ten nelaukė – nebent jis pats: sulysęs distrofikas, trisdešimčia metų jaunesnis, jis pats slibino pavidalu, plačiai pražiotais nasrais, trokštąs aukų, paskutinis iš dvidešimt šešių vyrų. Vytautas Berankis, paskutinis iš dvidešimt šešių, laiką rankose dokumentą moteriška pavarde, o kišenėlėje prie krūtinės tikrosios dokumento savininkės nuotrauką, tokią panašią į Onos atvaizdus.

Ūmai jam pasirodė be galo juokinga, kad į svarbiausiąjį savo gyvenimo žygį išsirengė prisidengęs moteriška pavarde, jis kvatojosi springdamas, kvatojosi ligi ašarų, kurios bemat virto tikrų tikriausiomis karčiomis ašaromis, nors Vytautas Berankis nesuprato, dėl ko verkia – dėl savęs, tos moters, Onos ar būsimos kelionės, žinojo tik tiek, kad moteriška pavardė niekam neklius; nuo anų laikų žinojo, kad ten, toli už Uralo, buvusioje Stebuklų Šalyje, niekas neskiria ir neįsimena lietuviškų vardų nei pavardžių.

Pūga liovėsi šėlus lygiai taip pat staiga, kaip buvo atūžusi. Ir iškart užspigino nežemiškas speigas. Tokio neprisiminė nė vienas iš dvidešimt šešių vyrų – netgi tie, kurie čia žiemojo nebe pirmąmet. Pūga siautėjo dvi ar tris paras, nė vienas negalėjo pasakyti, kiek buvo tų siaubo naktų kretančioje pašiūrėje – dvi ar trys. Du ir trys visiškai susimaišė, šiame krašte galiojo kitokie skaičiai negu visame pasaulyje.

Speigas spaudė neatlyždamas jau kelinta para, rodė, tuoj net oras pavirs ledu ir pradės paukšėti. Visas pasaulis sustingo, nepasidavė tik upė ir dvidešimt šeši apšepę vyrai. Ugnį kurstė kiaurą parą, nes degtukų liko vos keletas. Tame krašte ugnis ir gyvybė dažnai reiškė tą patį. Vyrų daugiausia tylėjo, tik Bronys tolydžio kartojo, kad jie esą vaidilučiai, kad liks gyvi, jei įmes į laužą bent menkiausią trinkelę ažuolo. Bet šiame krašte ažuolai nuo amžių neaugo. Bronys vis kildavo ieškoti šventojo medžio, o vyrai niūriai, bet nepiktai jį laikydavo.

Paskutiniai sauso davinio likučiai baigėsi, kai kurie jau prisinešė iš miško žievių bei kankorėžių ir bandė juos krimsti. Kiti kasė sniegą, kūrė laužą lauke ir bandė išsikasti stebuklingų šaknelių. Tačiau įšalas čia buvo stipresnis už žmogaus kantrybę. Bent po dusyk per dieną savanoriai žvalgai klampodavo ieškoti siauruko bėgių ir grįždavo nieko nepešę. Jokių bėgių nebuvo, jie pranyko amžiams kartu su sargybiniais ir šunimis. Liko vien pusnys ligi juosmens ir nežemiškas speigas, nuo kurio sproginėjo gyvų medžių kamieniai. O dar buvo upė, jos tėkmė nelyginant gyva privalėjo alsuoti oru ir matyti pasaulį. Ji nepasidavė net šitam nežemiškam speigui, buvo nenugalima tarsi visų prie jos įkurdintų žmonių gyvenimo tėkmė. Galėjo pražūti dešimt, visi dvidešimt šeši, tūkstančiai kitų. Tačiau jokia jėga negalėjo prapuldyti visų ligi vieno.

Jie sumanė dirbtis plaustus, tačiau pamėkliški medžiai milžinai nelinkėjo jiems gero. Kirviai ir pjūklai trupėjo tarsi stikliniai, nors vyrai nuolat grįždavo į pašiūrę, prie ugnies, ir kantriai šildė bejėgę geležį. Bet medžių geležis buvo tvirtesnė. Net patys kantriausio, paaukoję kone visus kirvius, tepadirbo mažą plaustelį, jis nebūtų pakėlęs nė lengviausio iš visų.

Į antros savaitės vidurį vyrai ėmė kvailioti. Tolydžio kuris nors, balsu šaukdamas, išlėkdavo iš pašiūrės į nežinią. Kai kurie ir negrįždavo. Išlaikiusieji bent kiek sveiko proto dar suvokė, kad nevalia trauktis nuo ugnies. Tame krašte ugnis ir gyvybė dažnai reikšdavo tą patį. Niekas nebežinojo, kurlink reikėtų eiti, kur ieškotis pagalbos – visos kryptys seniai buvo vienodos. Jie beturėjo vienintelį sveiką kirvį. Jiems liko vos keletas degtukų, kiekvienas slapčia baiminosi, kad nė tie gali nebeužsidegti. Vyrai žiaumojo rūbų skiautes, žievę ir skiedras. Tolimame pašiūrės kampe keletas susimetusių į krūvą garsiai kliedėjo, tarsi susišnekėtų slapta kalba ar giedotų pamėklių choralus. Pranas išmušė Vaclovui dar likusius dantis, vos šis užsiminė, jog kažkas būtinais ateisias jų ieškoti – juk jie vis dėlto žmonės. Tvirčiausiai laikėsi Valius. Jeigu ne jis, vyrai seniai būtų išklampoję į nežinią, link abejingos mirties. Valius nieko nesakydavo, vien pažvelgdavo į sukilusius bedugnėmis akimis, rėžte įrėžtomis apšepusiam šventojo veide, ir vyrai ūmai nurimdavo. Bet kai kurių nė jis negalėjo suvaldyti. O tokių radosi vis daugiau. Vyrų kalbos seniai neteko prasmės. Vienas sakėsi skraidąs, kitas sekė ir sekė tą pačią istoriją apie lapės medžioklę, trečią apsėdo nuogos moterys, gundančios ligi pamišimo, o paskui sprunkančios. Šitai nebegalėjo ilgiau tęstis. Reikėjo kažką daryti.

Reikėjo kaip nors pasiųsti žinią į žmonių pasaulį, šitai suvokė visi. Vienintelis kelias buvo upė. Vienintelis žinios nešėjas – menkas plaustelis, kuris tikriausiai įstrigtų pirmam upės vingy. Vyrai ginčijosi ir svaičiojo. Jie negalėjo nieko parašyti, bergždžiai bandė kažką išskaptuoti ant plausto rąstgalių. Reikėjo sumanyti ženklą, kurį kiekvienas būtų išsyk supratęs. Vyrai nusprendė sušaukti Didžiąją Tarybą. Toji mintis, šovusi į galvą Broniui, trumpam visus suvienijo, net klinedinčiųjų būrelis pritilo ir pasislinko arčiau ugnies. Visi stengėsi ką nors sumanyti iššalusiomis smegenimis, žiaumodami skiedras, žieves ir veltinių galus.

Tik du svetimieji nesijungė į bendrą bruzdesį, nėjo ieškoti siauruko bėgių, klykdami nelakstė po pusnis ir nekliedėjo. Penkis kartus per dieną kruopščiai nusiprausdavo sniegu rankas, veidą ir net kojas, pasisukdavo visad į tą patį pašiūrės kampą ir sukauptais veidais imdavo murmėti maldą. Jie buvo patys laimingiausi. Jiems nerūpėjo nei didžioji žinia, nei plaustas, nei valgis, turbūt net gyvastis. Jie buvo laimingiausi.

Tik nuvykęs tenai, tik nusileidęs į pragarą ir vėl išlipęs iš jo, tik parašęs ir išsiuntęs pirmąjį laišką suprato, ko visą laik vylėsi, ko slapčia laukė. Tikėjosi nerasiąs čia nieko, kas kitados buvo, galėsiąs palengvėjusia širdim apsisukti ir grįžti atgal, įklijuoti į vietą pavargusios audėjos ar melžėjos fotografiją ir dorai atsiteisti su savim: jis stengėsi, darė viską, ką galėjo, ir dar daugiau, bet pats likimas nutrynė piktąjį košmarą nuo žemės paviršiaus.

Likimas nepanoro padėti, jis turbūt patogiai sėdėjo minkštam krėsle užmetęs koją ant kojos ir atsainiai žiūrėjo, kaip Berankis elgsis, ką darys. Dabar, kai visa (anaiptol ne visa) buvo jau praėję, pasibaigę, galėjo tatai prisiminti, nors ir nedrąsiai, vis tikindamas save, jog nieko baisaus nenutiko, viskas buvo paprasta, nepribloškė ir nevarė iš proto – šito jis bijojo labiausiai. Jam padėjo dar ir pagirios – Vytautui Berankiui jau seniai neteko gerti gryno spirito.

Pirmąjį laišką jis parašė vos atvykęs į pažįstamą miestelį, per tuos metus virtusį triukšmingu miestu: aplink burzgė buldozeriai, sunkvežimiuose plėšė dainas statybos būriai. Orai buvo gražūs, jis tolydžio nusivilkdavo švarką ir nešdavosi persisvėręs per

ranką, vis nuogaustaudamas, kad pames pinigus ir dokumentus. Jam rodėsi, kad kiekvienas sutiktas žiūri į jį įtariai, bet greit suprato, jog niekas nekreipia į jį dėmesio, jog jis niekam čia nekliudo, tiesiog yra nereikalingas. Visų žvilgsniai sakė: ko čia atsibeldei, ko ieškai, atsipeikėk, kol nevēlu.

Bet buvo jau vėlu. Jis taip ir parašė pirmajam laiške, vis dar naiviai džiūgavo, kad miestas toks didelis ir triukšmingas, visai nepanašus į atminty išlikusį purviną miesčioką mediniais šaligatviais. Čia viskas buvo pakitę. Vytautas Berankis kruopščiai išvedžiojo ant voko savo adresą, tada dar nemanė, kad tokių laiškų bus daug, laiškų Onai. Būdamas taip toli nuo namų, nuo ketinės jos kapo tvorelės, ūmai pajuto, kad ji tebėra gyva. Jos dėka jis išgyveno prieš trisdešimt su kaupu metų, išgyvens ir dabar, nes jo Penelopė laukia atstūmusi jaunikius, laukia sugrįžtančio nuo plačios, niūrios upės krantų.

Upe plaukė vienišas netašytas rąstgalių plaustas, yrėsi pirmyn pamažu, lyg būtų mirtinai pavargęs. Šalčio genami žvėrys stabtelėdavo pakrantėje ir nulydėdavo jį bugščiais žvilgsniais. Tačiau plaustui jie nerūpėjo. Jis ieškojo žmonių, galinčių priimti žinią. O žmonių vis nebuvo ir nebuvo.

Jis įlipo į autobusą švilpiniuodamas, dirščiojo pro langą į kažkokių gamyklų ar elektrinių griaučius, nė kiek neabejodamas, kad vien atlieka formalumą. Negera nuojauta sukirbėjo po širdim tik pamačius pelkę, kur tuomet versdavo pjuvenų kalnus. Jos dvokas ir dabar buvo lygiai toks pat. Dar sunkiau buvo pamatyti tvorą su spygliuota viela.

O sunkiausia buvo įeiti vidun, įžengti į gyvą praeitį, praverti zonos viršininko kabineto duris; nors ne, sunkiausia buvo užsidėti kaukę, nutaisyti deramą miną: solidžią ir kartu prašančią paslaugos, suokalbišką, bet nepakenčiančią prieštaravimų. Sunkiausia buvo praverti burną – ligi to mirksnio dar buvo galima trauktis, pasprukti, apsimesti paklydusiu. Zonos viršininkas be galo ilgai vėrė jį žvilgsniu, narstė po kaulėlj ir kiekvieną atskirai tyrinėjo, maigė, net apuostė, dar ilgiau maigė ir žiūrinėjo dokumentą. Vytautui Berankiui pasirodė, kad jau niekad iš čia nebeišeis, tuoj pat atsidurs tarp spygliuotų vielų už dokumentų klastotę. Bet pagaliau viršininkas lėtai, nenorom pakilo nuo kėdės, apėjo stalą ir padavė jam ranką. Nuo to mirksnio viskas turėjo sektis, jis suprato, kad pasiekė pergalę, kad viską apskaičiavo teisingai, kad lemties srautas pagavo jį ir pats neš tolyn tarsi įšalusi upė nebylų netašytų rąstgalių plaustą. Vytauto Berankio įžūlumas buvo beribis, bet jis apskaičiavo teisingai: visi čia pirmąsyk matė Aukščiausiosios Tarybos deputato pažymėjimą, jis veikė kaip burtazodis, slaptosios durys iškart mažumą prasivėrė, zonos viršininkas, panašus į pavargusį geografijos ar istorijos mokytoją, išsyk suglebo, baiminosi tik dėl vieno: ar čia nekvepia kokiu pavojingu patikrinimu. Bet Vytautas Berankis neleido jam atsikvošėti, buvo gerai išmokęs vaidmenį, šimtąsyk repetavęs prieš veidrodį, nors dabar viską darė kitaip. Ketino šnekėti sausai, o atpylė ištisą monologą apie senatvę, norą pereiti jaunystės keliais, pasisakė kitados čia dirbęs (juk iš tiesų čia dirbo, tik visai ne tokį darbą), išpasakojo gausybę smulkmenų, užbėrė viršininką klausimais, valiūkiškai juokavo, paprašė, kad jo vizitas nebūtų pagarsintas, ištraukė atsivežtąjį spiritą, konjaką bei užkandą (šeimininko akys sublizgo) ir vis vadino zonos viršininką kolega. O toliau viskas dėjosi tartum sapne, tokiame sapne, kur košmariški peizažai daug tikresni už tikruosius, monstrai gyvesni už gyviausius žmones, o beprasmiškai žodžiai turi daug daugiau prasmės už visą žmonijos išmintį. Bet tai buvo ne sapnas, toli gražu ne sapnas, jis pagaliau susivokė pakliuvęs į baisius spąstus. Viskas čia atrodė kitaip nei anuomet, bet tai neturėjo jokios reikšmės, Vytautas Berankis vis tiek matė senuosius barakus, senuosius takus, matė dabar jau nukastą kalnelį, užpiltas duobes, pažino kiekvieną seniai nukirstą medį, užuodė seną, kažki kada išsisklaidžiusį kvapą, nepermušamą nuoskaudos ir nevilties kvapą, apraizgiusį zoną tvirčiau nei spygliuota viela. Ir žmonės dabar atrodė visai kitaip: aplink

slankiojo niūriai dėbsančios žmogystos ir įžūlūs vaikigaliai, bet jis matė visai ne juos, jų veidai bergint mainėsi, virto visai kitokiais, kitų žmonių veidais, pažįstamais ir nepažįstamais.

– Už ką sėdi?

– Už reikalą, – pasakė Valius. – Nieko, ateis ir man geri laikai.

– O tu?

– Nežinau, – atsakė Berankis. – Už nieką. Per klaidą.

– O tu?

– Kaltino, kad padėjau miškiniams, – tarė Pranas. – O kaip tu jiems nepadėsi? Ar jie manęs atsiklausė, kai naktim užgriūdavo?

– Aš tai sėdžiu pagal planą, – pasakė Zenka Kaunietis, kaip visad išsišiepęs. – Atėjo sykj toks švabas, vienoj klasėj zubrinom, sako, mauk kur į kaimą ir pasislėpk – pagal planą tavo eilė priėjo. Patupėsi kaime, vietoj tavęs kitą išveš. Kol susikroviau, kol ką – naktį ir susėmė.

Vytautas Berankis pagaliau suvokė, kodėl turėjo susidvejinti, kam buvo reikalingas tas antrasis Vytautas Berankis, viską daręs kitaip: dabar anas krėtė pokštus ir dairėsi guviu žvilgsniu, vaidino taip, kaip jis pats, tikrasis Vytautas Berankis, niekuomet nebūtų įstengęs suvaidinti (tikrai nebūtų įstengęs apsimesti, kad kitados čia buvo pats sau prižiūrėtojas, pats save varė į darbus per pusnynus, pats paliko save ir dar dvidešimt penkis vyrus pamaži eiti iš proto nežemiškam speige). Jis juokino zonos viršininką ir šaipėsi iš kalinių, o paskui narsiai gėrė neskiestą spiritą, traukdamas vis naujas smulkmenas, leido tikrajam Vytautui Berankiui neskubriai viską prisiminti, tyliai paverkti, pagerbti vyrus tylos minute, begaline tylos minute, – kol anas plepėjo ir gėrė, vos nenugriuvo nuo laiptelių ir buvo parvežtas į viešbutį zonos viršininko mašina. Tik vienu tarpu neišlaikė, ūmai griebė šeimininką už pečių ir užkriokė: gražink man ranką, atiduok mano ranką! Bet niekas jo žodžių nesuprato, ačiū dievui, nesuprato. O paskui jis prabilo plikoms viešbučio kambario sienoms, žvaigždėms, uždengtoms debesų, pamėklėms, susirinkusioms į kambarį, rašė antrą laišką, paskui trečiąjį ir ketvirtąjį, galbūt ir tūkstantąjį, o gal išvis nė vieno. Stengėsi parašyti už visus dvidešimt penkis vyrus, nešioti savy dvidešimt šešias sielas, girdėjo vyrų balsus, matė jų veidus, jautėsi esąs jais visais susyk, bet tas jausmas buvo neaprašomas jokiam laiške.

Didžioji taryba tęsėsi ligi vakaro, bet vis nieko nenusprendė. Jie turėjo menką plaustelį ir vienintelį kirvį. Galėjo įsmeigti kirvį į vidurinį rąstgalį ir paleisti pasroviui. Ar tai būtų ženklas?

Vyrų galvos speiguotom smegenim nesilaikė ant kaklų, vis sviro. Jų mintys užšalo, jas reikėjo atitirpdyti. Vyrų lenkė galvas arčiau ugnies, vos tverdami kaitrą, bet mintys nenorėjo rasti.

Vyrų tolydžio žvelgė į Valių, bet jo akyse tematė negalią ir kančią. Maldaujamai žvelgė į Bronį, tačiau jis vien kliedėjo, čia tyliau, čia garsiau murmėjo eiles, savas ir svetimas. Vaclovas be paliovos skaičiavo išmuštus dantis, žarstė juos delne tarsi žvirgždukus. Pranas kažki kodėl įsigeidė išsirengti nuogas. Aleksys kantriai žiaumojo seniai pražuvusią kito pilve Elenytės dešrą. Tai buvo didžiojo tylėjimo taryba. Kiekvieno tylėjimas jungėsi į bendrą tylėjimą, o tasai susiliejo su abejingu šimtamečiu medžių tylėjimu, akinančiu sniego tylėjimu, dangum plaukiančių debesų tylėjimu. Tai buvo taryba be ginčų, be pasiūlymų. Niekas nerado ženklo, kurį būtų supratę išsyk visi žmonės. Tokio ženklo turbūt ir negalėjo būti. Pranešti, kad jie čia, kad létai merdi kūnu ir dvasia, tegalėjo gyvas žmogus. Bronys, kai dar nekliedėjo, siūlė kuriam nors pavirsti nykštuku, kad jį pakeltų

plaustelis. Valius pagaliau prabilo ir pasakė, jog netgi tasai nykštukas tokiam speige po valandos virstų ledokšniu.

Niekas nesusivokė, kaip ir kada švystelėjo didžioji mintis. Niekas nenugirdo, kas pirmasis ištarė tuos žodžius garsiai. Vyrams ūmai pasirodė, kad kiekvienas jau seniai šitaip galvoja. Jie suklegėjo vienas per kitą, neberekėjo nė balsuoti. Tik Valius beviltiškai bandė vienas visus perkalbėti. Niekas jo neklausė, visi tik žvilgčiojo į Berankį. Jis privalėjo sutikti pats. Visi laukė jo prabylant, nors atsakas turbūt begalėjo būti vienas.

– Aš sutinku, – pagaliau tarė Berankis, – aš jau seniai sutikau. Tokia mano lemtis. Senolis mane kadai kadės įspėjo.

– Atsipeikėk, beproti! – tik suriko Valius.

Abu svetimieji, per visą tarybą nesupratę nė žodžio, liūdnai palingavo galvas ir ėmė praustis sniegu rankas. Buvo jau vidunaktis, paskutinosios maldos metas.

Bigę jam maudė jau seniai, pradėjo mausti dar Vilniuje, vos užplūdo tasai nelemtas, beprotiškas noras. Slogus negerumas kamavo ir širdį, o tarpais viskas susipindavo: Vytautui Berankiui rodėsi, jog iškankinta širdis plaka ten, už jo kūno ribų, prarastosios plaštakos vietoje. Rodės, nori atgauti ne tiek ranką, kiek prarastą širdį. Nekaltino vyrų nei tada, nei vėliau – apskritai niekad neprisimindavo baisiosios tarybos, netgi nesapnuodavo (šitai dabar jį labiausiai stebino), nakties košmarai būdavo visai kitokie, o dabar klaikioji taryba išniro lyg iš po žemių, jis vėl sėdėjo kretančioje pašiūrėje, prie laužo, ir negalėjo niekur pabėgti, nes už plonų lentinių sienų spigino nežemiškas speigas, o jokio kelio pas žmones nebuvo. Vytautas Berankis klajojo po burzgiantį, dvokiantį miestą, matė nešvarias gatves, pamatų duobes, blyškius žmonių veidus, tačiau kartu buvo ten, taryboje, girdėjo kiekvieną žodį, regėjo kiekvieno akis. Tarpais sustodavo, bejėgiškai atsiremavo į medį ar sieną, rūpestingi praeiviai teiraudavosi, ar jam nepasidarę bloga, o jis tik purtydavo galvą. Negi galėjo jiems paaiškinti, jog kaip tik dabar, prie šio medžio, girdi Prano balsą ir mato perkreiptą Zenkos Kauniečio veidą, jau suvokė nuosprendį ir bando susikaupti, prisišaukti nors vieną aiškią mintį? O mintis tebuvo viena: jeigu ranką tau atima priešas, tatai bent galima suprasti; jeigu ją nuplėšia savi – vadinasi, jau atėjo pasaulio pabaiga. Jis telaukė, kad sutrimituotų prapulties angelas ir būtų atnešta knyga su septyniais antspaudais.

Vytautas Berankis seniai galėjo išvažiuoti namo. Išvykti iš čia nebuvo lengva, tačiau su nelemtuojų klastotu pažymėjimu jis galėjo nusipirkti bilietą bet kada, netgi be eilės. Ir jau beveik savaitė niekur nevažiavo, tik kasdien parašydavo ir išsiųsdavo po laišką. Tokius laiškus galėjo nesibaimindamas skaityti tik mirusysis.

Jautė, kad privalo suprasti, kas nesuprantama, pajusti, kas nepajuntama, paaiškinti, kas nepaaiškinama. Jis tikino save, kad nevažiuoja namo todėl, jog laukia Onos atsakymo. Bet iš tikrųjų jį laikė vien širdies maudulys, širdies, plakančios už kūno ribų, prarastosios rankos vietoje. Jis negalėjo grįžti atgal neradęs tos rankos – vadinasi, ir savo širdies. Laiškų rašymo vakarais jį lankė senolis, rūkė savo riestą prūsišką pypkę ir liūdnai lingavo galva.

– Vaikeli, – sakydavo ilgesingu balsu, – toks jau mūsų giminės ženklas. Nieko nepaveiksi, toks jis yra nuo amžių. Net mūsų giminės vardas toks. Man ranką nutraukė šrapnelis, tavo tėvui nukirto bermontininkai. Daugsyk sakiau: pasirenk iš anksto, vaikel, atsisveikink su ja. Ji priklauso tau tik laikinai.

– Jeigu nuplukdysim jo ranką, tokį ženklą pažins visi. Suprantat, jei Berankis išties paliks berankis, išsipildys slapta dievų valia. Suprantat? Dievai patys to šaukiasi.

Jis pasiryžo antros savaitės viduryje. Dabar jau nesivylė, kad ten, apleistoje kirtimvietėje, neberas nieko iš anų laikų. Jis regėte regėjo tą akim neaprėpiamą kelmynę,

suverstus stuobrius ir supuvusią pašiūrę. Regėjo tą milžinišką kelmą, panašų į jaučio galvą, jautė, kaip ranka beviltiškai spaudžia paskutiniojo kirvio kotą. Senolis sėdėjo greta jo kratnojančiame visureigyje ir paskutinį kartą bandė atkalbėti. Tačiau Vytautas Berankis žinojo, kad ten nuvažiuos, vis vien nuvažiuos, jau nuvažiavo – tai buvo jau įvykęs dalykas, nors ir tebesislėpė ateityje. Ateitis, laiko tėkmė nieko nebereiškė, jis gerai žinojo, kas bus toliau, galėjo bet kam papasakoti viską ligi smulkmenų iš anksto, o paskui nusivežti į kirtimvietę, kad pamatyti, jog viskas išties bus kaip tik taip.

Jau išlipęs iš visureigio ūmai panorės pasukti atgal, bet raumenys neklausys. Pagaliau supras, kad negali palikti savo rankos (savo širdies) likimo valiai, nes kartu paliktų ir dvidešimt šešias čia įkalintas sielas. Apstulbs, nes vieta bus lygiai tokia pat kaip kitados, net jų laužo likučiai bus nepaliesiti. Nepiktai paspardys sutrešusius pašiūrės griaučius, tvirtu žingsniu nueis prie kelmo, panašaus į milžinišką jaučio galvą (jis dunksos visai arti pašiūrės – o tąsyk jie slinko iki jo gal pusvalandį), ir įsmeigs į jį akis. Kelmas žvelgs į jį, o jis į kelmą, jiedu rungsis žvilgsniais – kuris kurį peržiūrės; rungsis ilgai, pamiršę laiką, o gal, grįžę trisdešimt su kaupu metų atgalios, stengsis vienas kitą sugniuždyti, nes šitai bus svarbiausias dalykas pasaulyje. Jis nė kiek nesibaimino, žinojo, kad nugalės, kaip nugalėjo tąsyk, žinojo, kad yra neįveikiamas, visą laiką buvo neįveikiamas, o ypač dabar, kai turi dvidešimt šešias sielas, – neįveikiamas kaip upės tėkmė, kaip saulės šviesa, kaip jo laukiančios Onos amžinoji kantrybė. Žinojo, kad kelmas pagaliau pasiduos ir suvirpės priešmirtiniu virpuliu, kai jis ryžtingai ir tvirtai padės ant jo dešinę, sveikąją ranką.

Į speigą jie išėjo keturiese. Gydytojas nešėsi tvarsčių, priplėšytų iš purvinų, prakaitu perdvisusių apatinių. Anksčiau jis vadinosi Andrius, bet jau keletas dienų kaskart liepdavo šaukti jį vis kitu vardu. Kartais slapčia prisipažindavo turįs daug galvų. Kartu su jaisėjo Zenka Kaunietis ir Aleksys. Zenka sakėsi matęs gyvenime visko, tad turįs pamatyti ir šitai. Be to, kadaise jis buvo dirbęs sanitaru. Aleksysėjo dėl viso pikto. Jei kartais Berankis nualptų, žadėjo parnešti jį ant rankų kaip kūdikį. Aleksys gerai žinojo dabar esąs stipriausias iš visų – kol kiti badavo, jis visą laiką valgė nesamą Elenytės dešrą. Jieėjo skubiu žingsniu, kad įkaitintas prie laužo kirvis nespėtų peršalti ir nesutrupėtų. Jie manė, kad spėriai žingsniuoja vorele, nors iš tiesų svirduliuodami šliaužė kas sau tarsi milžiniškos kriokčiojančios sraigės. Gydytojas nesiliovė balsiai kartojęs, kad šitoks speigas užmuša visas bacilas. Zenka Kaunietis pasakojo vis tą patį anekdotą, kurio niekas nesiklausė.

Jie paėjo už mažos kalvelės, kad nematyti suklypusios, garo kamuoliais apgaubtos pašiūrės. Taip norėjo Berankis. Jis tylėjo, neprabilo net priėjęs didelį kelmą, panašų į jaučio galvą, tik parodė į jį ranką. Užsimojo kirviu trissyk, bet vis nekirto. Zenka Kaunietis sumurmėjo, kad kirvis peršals, ir pasisiūlė palaikyti ant kelmo patiestą plaštaką, kad Berankis nejučia jos neatitrauktų.

– Aš nelauksiu, kol ją atims kiti, senoli, – pasakė Berankis tuščiai erdvei. – Padarysiu šitai pats.

Kirvis atšoko nuo kelmo be jokio garso. Aleksys sučiupo griūvantį Berankį, o Zenka Kaunietis pagriebė kirvį ir užsikišo už ančio. Gydytojas pagaliau užsičiaupė, skubiai verždamas ir tvarstydamas krauju plūstantį strampgalį. Atskirta nuo kūno plaštaka tarsi nustebusi pajudino pirštus, virstelėjo ant šono ir sustingo. Kraujas iš jos beveik nevarvėjo.

Vilniaus liepos buvo jau nužydėjusios, gatvių asfaltas garavo vos regimu nesveiku garu. Jis paėmė iš kaimynės susikaupusius laiškus ir kruopščiai juos suskaičiavo, nors neatminė, kiek jų buvo išsiuntęs. Namai jam pasirodė visiškai svetimi, jis nenuėjo aplankyti dukterų, tik suvaikščiojo į parduotuvę ir prisikrovė pilną šaldytuvą mėsos konservų, kiaušinių, prisipirko šviežių bulvių ir užsirakino, niekam neatidarydamas durų, neatsiliepdamas į telefono skambučius.

Vytautui Berankiui reikėjo pagalvoti. Reikėjo apsiprasti su savimi pačiu, visai kitokiu Vytautu Berankiu, žmogum, išdrįsusių praverti užgintas duris, nusileisti į pragarą ir sugrįžti, žmogum, panorusiu antrąsyk patirti tai, kas įmanoma pakelti tik vieną kartą, žmogum, nešiojančiu dvidešimt šešias sielas. Jam buvo keista, kad nori valgyti ir gerti, o paskui šlapinasi ir tuštinasi. Jam buvo keista, kad užmiega ir sapnuoja save berankį. Visą gyvenimą sapnuodavo save tik su abiem rankom. Beviltiškai stengėsi pajusti, ar jo pergalė tikrai yra pergalė (pergalė prieš ką?), protas čia negalėjo pagelbėti, protas senų seniausiai draudė išvažiuoti iš Vilniaus, jis nepaaiškino nei nelemto noro, nei kelionės, nei grįžimo. Vytautas Berankis nesuprato, kas jį išvarė į tą nelemtą kelionę, ką jis tikėjosi rasti, ką patirti. Taip, dvidešimt penki vyrai graudžiai kvietėsi jį, paskutinįjį iš visų, bet juk galėjo ir nevažiuoti, tatai nebūtų išdavystė. Jis nieko nejautė širdim, visi per tas dvi savaites išgyventi jausmai buvo ne jo, kažkieno kito. Taip, jis laimėjo mūšį, galėjo ramiausiai prisiminti bet kurį anų dienų mirksnį, ilgai kalėję prisiminimai ištrūko į laisvą, bet nepajėgė jo įveikti. Kitados išplėštas gyvenimo gabalas vėl buvo savo vietoje, viskas buvo savo vietose, tik kažkur pradingo pats Vytautas Berankis, jo nebeliko, jį reikėjo atrasti, o gal iš naujo sukurti.

Keturias dienas skaitė savo laiškus (to kito Vytauto Berankio laiškus), brovėsi pro žodžių raizgalynę, norėdamas bent truputį suprasti tą kitą Vytautą Berankį (suprasti patį save), kuris taip niekad ir neištrūko iš ano speiguojančio krašto, liko ten visiems laikams, sėdėjo ant neužšalanchios upės kranto ir vis laukė pasirodant rąstgalių plaustelio su ženklu, vis dar vylėsi, kad juodais vandenim lėtai atplauks jo ranka. Skaitė ir garsiai klausinėjo popierių, kodėl reikėjo dar sykį išgyventi tai, kas vienąkart išgyventa ir užmiršta. Nežau vien todėl, kad žmogus negali gyventi be atminties? Bet ar gali gyventi, pavirtęs gyva dvidešimt šešių vyrų atmintim?

Penktąjį rytą sudėjo laiškus į gražią krūvelę ir perrišo kaspinu. Diena išaušo giedra ir vaiski, aptuštėjęs miestas negarsiai ūžavo, kelis syk irzliai sučirškė telefonas. Vytautas Berankis užsikaitė arbatos ir kruopščiai papusryčiavo. Valgyti norėjo ne per labiausiai, bet arbata jam pasirodė tikrai gardi. Užsitaręs vonioje, jis dar praskalavo dantis ir grįžo į virtuvę, nes buvo pamiršęs degtukus. Telefonas vėl užčirškė, čirškė be galo ilgai ir atkakliai – toksai buvo paskutinis garsas, kurį girdėjo Vytautas Berankis.

Jeigu jo siela (visos dvidešimt šešios sielos) būtų galėjusi iš šalies pažvelgti į savo būstą, tą negyvą kūną, po keleto dienų, būtų pamačiusi, kaip su išlaužusiais duris vyrais vidun įsmuko storālūpė kaimynė, smalsiai, be jokio pasibjaurėjimo nužvelgė pamėlusį, išpurtusį jo veidą, išlindusį juodą liežuvį, blizgančią riebaluotą virvę, vos įžiūrimą ant sutinusio kaklo, vonią, pribirusią sudeginto popieriaus pelenų. Su nuoširdžiu gailėsčiu tarė:

– Va tai tau! O aš galėjau lažytis, kad pirmas mirs Vacukas iš keturiasdešimt šešto.

Duris laužusieji vyrai mašliai pavartė rankose pažymėjimą moteriška pavarde su įklijuota Vytauto Berankio nuotrauka ir santūriai paklausė kaimynės, ar pastaruoju metu jis nebuvo pradėjęs keistokai elgtis. Ar, pavyzdžiui, nenorėjęs pavirsti kitu žmogum, ar neaiškinęs, kad mirusiųjų pasaulyje geriau gyventi. Kaimynė išdidžiai papurtė galvą ir pasakė, kad Vytautas Berankis buvęs ramiausias, blaiviausias iš visų kaimynų ir niekad nesvaičiojęs. Jam niekas nerūpėję, dar pridūrė, vien jo dukterys ir kaimyno katinas.

Tame krašte žiema trukdavo aštuonis mėnesius. Kitiems metų laikams likdavo keturi. Speigai įveikdavo viską – kas gyva ir negyva. Tik upė niekad neužšaldavo ligi galo. Jos tėkmė buvo nenugalima tarsi bendra visų prie jos įkurdintų žmonių gyvenimo tėkmė. Galėjo pražūti dešimtys, šimtai, tūkstančiai. Tačiau jokia jėga negalėjo prapuldyti visų ligi vieno.

Upe plaukė vienišas netašytų rąstgalių plaustelis. Jis buvo tuščias. Tik labai gerai įsižiūrėjęs būtų pamatęs ant vidurinio jo rąsto kreivą balkšvą dėmę. Prie suledėjusios

žievės surūdijusia vinim buvo prikalta žmogaus plaštaka. Ji buvo baltutėlė, pro matinę odą nesimatė net gyslų kontūrų. Toji plaštaka buvo ženklas, kurį privalėjo suprasti kiekvienas žmogus.

Plaustas yrėsi pirmyn lėtai, bet atkakliai. O žmonių vis nebuvo ir nebuvo.